

RYTMY ŻYCIA. CODZIENNOŚĆ PLEBANÓW WIEJSKICH PARAFII RZECZYPOSPOLITEJ OBOJGA NARODÓW W EPOCE OŚWIECENIA

Celem projektu jest zbadanie życia codziennego plebanów wiejskich parafii Rzeczypospolitej Obojga Narodów w epoce oświecenia. Analizowana będzie różnorodność działań i doświadczeń księży w kolejnych dniach tygodnia i następujących po sobie częściach roku. Były to przede wszystkim duszpasterstwo i sprawowanie liturgii, praktyki pobożnościowe i samokształcenie, zarząd nad gospodarstwem parafialnym, rozwój kariery, utrzymanie świątyni i pozostałych budynków kościelnych, relacje rodzinne i stosunki towarzyskie, a także odpoczynek i rozrywka.

Temat projektu został wybrany ze względu na rolę jaką plebani odgrywali w społeczeństwie Rzeczypospolitej oraz dynamiczne zmiany do jakich doszło w epoce oświecenia. Zarządcy parafii byli grupą, wśród której znajdowali się przedstawiciele wszystkich stanów: chłopci, mieszczaństwo i szlachta w tym młodzi, zaczynający karierę kościelną magnaci. Badania pozwolą ustalić czy sprawowanie tego samego urzędu pozwalało zawiązać międzystanowe więzi towarzyskie.

Plebani czerpali dochody z majątku parafialnego, którego główną składową stanowiły folwarki. Oznaczało to, że byli wśród nich chłopci będący panami innych chłopów. Niezależnie od pochodzenia księża posiadali znaczną władzę nad parafianami. Z drugiej strony sami podlegali jurysdykcji dziekanów i biskupów, a także wpływom właściciela wsi, który dzięki prawu patronatu, wyznaczył ich na zajmowane stanowisko. Badania pozwolą więc lepiej zrozumieć skomplikowane relacje władzy i podległości.

Plebani byli zobowiązani do pracy duszpasterskiej. Dochody wielu parafii pozwalały, jednakże na zatrudnienie wikariuszy, którzy nierzadko całkowicie przejmowali obowiązki swoich przełożonych. Plebani nadzorowali gospodarstwa parafialne i często walczyli w sądach o dochody z dziesięciny i prawa do ziemi. Badania pozwolą odpowiedzieć na pytanie o miejsce *sacrum* i *profanum* w życiu duchowieństwa parafialnego.

Pod koniec XVIII wieku polscy i litewscy biskupi kontynuując reformy trydenckie, nadali im oświeceniową formę. Starali się nakłonić plebanów do zmian życia codziennego. Niektórzy zmuszali do uczestnictwa we wspólnotowych rekolekcjach i kongregacjach dekanalnych, inni zachęcali do zaangażowania się w sprawy publiczne. Badania pokażą więc zmiany jakim uległy prywatność i role społeczne plebanów w dobie oświecenia.

W epoce tej wielu duchownych podjęło polemikę z antyreligijnymi i antyklerykalnymi tezami. Jednocześnie sami podlegali wpływom idei katolickiego oświecenia i oświeconego katolicyzmu. Badania pozwolą sprawdzić w jakim stopniu wielkie konflikty ideowe wpływały na codzienność ludzi będących przedmiotem i podmiotem sporu.

Wpływ kalendarzy naturalnego i religijnego na rytmy ludzkich doświadczeń i działań jest problemem o wymiarze uniwersalnym. Przykład plebanów, których jednym z zadań było odprawianie obrzędów nadających sens upływowi czasu może być szczególnie interesujący. Wreszcie badania codzienności plebanów są ważne same w sobie, ponieważ zadaniem historii antropologicznej jest zrozumienie życia ludzi w ramach specyfiki ich kultury.

Przebadane zostaną materiały dotyczące przede wszystkim pięciu różnorodnych, pozwalających na porównania diecezji. Będą to rzymskokatolickie biskupstwa krakowskie, płockie, wileńskie i chełmskie oraz grekokatolicka eparchia chełmska. W pierwszej kolejności zostaną przeprowadzone kwerendy w archiwach diecezjalnych, parafialnych, państwowych i bibliotekach. Poszukiwane będą dokumenty osobiste takie jak listy i pamiętniki, literatura piękna, protokoły wizytacji, kongregacji dekanalnych i rekolekcji, akta sądów biskupich oraz zbiory dokumentów i kroniki parafialne.

Zgromadzone materiały zostaną przebadane w celu ustalenia w jaki sposób plebani spędzali czas. Następnie zostaną zinterpretowane w celu zrozumienia doświadczeń i działań plebańskich oraz odpowiedzi na wyżej postawione pytania. Na końcu zostanie wykonana analiza porównawcza, której rezultatem będzie ustalenie jaki wpływ na życie księży miało pochodzenie społeczne, dochodowość parafii, etniczność parafian i podległość określonym biskupom.